

Rozhovor: Jan Dostal – učení je radost

Autor: Jan Bartoš / 18. 4. 2013

Málokdo ví, že alternativní Waldorfská škola je pojmenována po značce cigaret Waldorf-Astoria, ještě méně lidí ví, že jedním z důležitých zakladatelů těchto škol u nás se jmenuje Jan Dostal. V devadesáti dvou letech stále přednáší, píše, překládá a bilancuje.

Celý život jste se zabýval hudbou, jaké jsou vaše první vzpomínky na ni?

V šesti letech jsme se přestěhovali do většího bytu a maminka, která uměla hrát na klavír, si ho konečně pořídila. Nadchnul jsem se pro hudbu. Což se projevovalo nejdříve tím, že jsem «komponoval». Nechal jsem si koupit notový papír a na něj jsem dělal všelijaké puntíky a čárky, nazval jsem to Bouře na moři a ona mi to musela hrát. Potom jsem se učil na klavír a jako dítě náruživě komponoval.

Vystřídal jste mnoho hudebních profesí od operního dirigenta, přes učitele, ředitele hudební školy až po šéfredaktora nakladatelství Supraphon. Kde jste byl nejšíťastnější?

Jako učitel. Bylo to něco nádherného: probouzet a rozvíjet v dětech smysl pro hudbu. Znamenalo to někdy neřídít se osnovami, vystavit se kritice inspektorů, ale stálo to za to. Později jsem na to navázal v pedagogické redakci nakladatelství Supraphon.

V Supraphonu jste v 1. polovině 70. let pracoval s Ivanem Medkem. Jaké na něj máte vzpomínky?

On byl harmonizující živel v redakci. Nedokázal se hádat, ke všem se choval vždy přátelsky. Měl fantastickou hudební paměť. Na služební cestě jsme večereli v restauraci, zaposlouchal se do rozhlasu a řekl: «Á, Martinů, druhý kvartet, třetí věta.» Byl ochotný udělat cokoliv, když viděl, že je to potřeba. Po Chartě musel pryč a my, kteří jsme se ho zastali, jsme šli hned po něm.

Za první republiky u nás waldorfské školy nevznikly. Snažil jste se během komunismu razit alespoň některé zásady?

Ano, alespoň v metodické příručce k učebnici hudební nauky pro 1. ročník hudebních škol. Ministerstvo to tehdy kupodivu spolklo.

Psal se rok 1990 a vy jste se ve svých sedmdesáti letech s velkou energií vrhnul do budování prvních waldorfských škol u nás, učil budoucí učitele. Co pro vás bylo největší překážkou?

Ten odvěký předsudek, že děti musí ukázněně sedět, ať je vyučování baví, nebo ne. Řídí-li se totiž učitel waldorfskou metodikou, musí děti zaujmout.

V čem se liší naše waldorfské školy od těch prvních, které Rudolf Steiner vybudoval pro děti zaměstnanců továrny na cigarety Waldorf-Astoria?

Metodika zůstává stále a všude táž. Důsledně vychází z poznatků o duševním vývoji dítěte, jak to žádal Komenský. Nejde při tom o to nahustit do dětí co nejvíce poznatků, ale o to rozvíjet jejich schopnosti. Bohatě zastoupené jsou umělecké činnosti a řemeslná zručnost. Co se ovšem mění, je obsah vyučování, protože děti mají chápat svět, ve kterém žijí a ten je dnes jiný než před sto lety. Také se samozřejmě klade důraz na národní kulturu.

Kritikové waldorfské pedagogiky někdy poukazují na to, že se jedná o církevní křesťanskou školu, potažmo antroposofickou školu. Jak se k tomu stavíte vy?

Každé dítě vyrůstá na waldorfské škole v tom náboženství vyznání, které si rodiče přejí. Antroposofie tady sice určuje metodiku, způsob vyučování, ale není obsahem vyučování.

Waldorfské školství vychází z antroposofických základů, vy pocházíte z rodiny sympatizantů učení Rudolfa Steinera v Čechách, jak se vaši rodiče s antroposofií potkali?

Na to existuje v naší rodině anekdota. Můj otec na frontě v první světové válce utrpěl průstřel ruky. Vrátil se do Vídně, kde ho vykurýrovali. Tehdy byla zvyklost, že když umělec utrpěl zranění, nemusel už na frontu. Můj tatínek přešel do Prahy. A jednoho dne v roce 1915 mu jeho kamarád řekl, že v Praze bude přednášet nějaký Steiner, že je to prý výborný, ať jde s ním. Měl z toho velikánský dojem, nejenom obsahově, ale také způsobem Steinerova přednesu. Ještě v noci psal dopis manželce, která byla ještě v Německu, že toto prožil a že ho to velmi zaujalo. A ten dopis se křížil s dopisem mé matky, která v něm psala, že poznala, nevím, jestli přednášku, ale v každém případě antroposofii, a že se tím chce zabývat.

Nakonec jste vystudoval kněžský seminář, proč jste se kněžství nevěnoval?

Doba tomu nepřála a nakonec se i můj život odvíjel jinak. Seminář to byl spíše nouzový. V Německu po válce studovat nešlo, to by člověka zavřeli. Jedinou cestou bylo přihlásit se do Anglie, kde jsem byl necelý rok. Vysvěcen jsem byl v Praze vedoucím anglické Obce křesťanů. A pak jsem tři roky působil jako kněz. V lednu 1951 ale Obec komunisté zakázali a naplno se tomuto poslání již věnovat nešlo. Později farář Josef Adamec sloužil tajně bohoslužby a křtil po bytech. Ale to bylo určeno jen pro několik málo zvaných. V té době jsem už měl jiné zaměstnání. Tak to vydrželo prakticky až do listopadu 1989.

Dějiny Obce křesťanů nejsou všeobecně známé, Obec byla zakázána i v době nacismu, přestože šlo o německou církev?

Ano. Byla zakázána Hitlerem a po válce ve východním bloku všude kromě NDR. Tam přežila asi jen proto, aby se neřeklo, že komunismus potlačuje náboženství.

Můžete laicky vysvětlit antroposofický pohled na svět?

Antrópos je člověk a sofia je moudrost. Antropologie je věda o člověku z toho vnějšího hlediska. Antroposofie chce být poznáním o člověku z hlubšího hlediska, z hlediska moudrosti, nejenom z hlediska vědění. Steiner ji definuje jako cestu poznání, která chce vést ducha v člověku k duchu v kosmu. V tisku je má kniha, která se jmenuje **Co je to vlastně zač ta An-tro-po-so-fi-e**. Tam vycházím z docela prostých jevů a otázek. Charakteristickým rysem antroposofie je velmi propracované učení o opětovných životech člověka.

Co říkáte na fenomén českého ateismu? Podle statistik jsme nejvíce ateistickým národem v Evropě.

Ano, statisticky to tak je. Mám dojem, že není ani tak důležité, zda je někdo ateista, nebo protestant či katolík. Jde o to, že Čechům chybí obecně, vlivem školní výchovy a celé zdejší civilizace úcta. Nedostatek úcty je něco, co brání vztahu k vyššímu světu. Dá se to dokumentovat tím, jak český jazyk používá zdobněliny. Jdu do restaurace a dám si pivíčko, kafičko, páreček nebo šunčičku. Ale nejen to, když chytну mandelinku, sluníčko sedmitečné, ptám se, do nebička nebo do peklíčka? Zdobnělina nebe je něco, co je pro ostatní jazyky absurdní. My máme i pánbička, a říkáme andělíčku můj strážníčku. Tohle zdobňování je určitý projev nevážnosti k světu. Není zde hlubší úcta k věcem.

Zamýšlel jste se někdy nad příčinou?

Můžeme hledat velmi hluboko. Po třicetileté válce jsme přišli o českou duchovní elitu. Ta emigrovala, protože císař Ferdinand nedovolil jiné náboženství než katolické, se kterým se lid zřejmě nikdy plně nesrovnal. V zemi zbyli prakticky malí obchodníci, malí rolníci, chudina a nad tím cizí šlechta. V 19. století Češi doháněli ve vědě a v umění velmi rychle, ale těch 200 let prostě chybělo. Nemluvě o tom, že vnucované náboženství jim nijak nesignalizovalo, že by za kvetoucí jabloní mohlo být něco duchovního, že by za nějakým zvířetem, za květinou, neřkuli za druhým člověkem, mohlo být něco duchovního. Čili tady nebyl důvod k nějaké úctě. A to se otiskuje v mentalitě národní.

Myslíte, že je nějaká cesta, jak to «nebičkování» nahradit dospělejším pohledem?

Věřím, že když člověk osobně usiluje o ducha, že to má svůj význam. Nejenom, že může nakazit ještě i další, ale že to reálně něco ve světě mění. Věřím, že když se ukáže, že věci duchovní nejsou jen věci slepé víry, ale že je to něco, co sice předpokládá úctu k světu, ale je zároveň fundované a má svou logiku, je tím možné mnohé docílit. Ovšem jsou zde jiné překážky. Třeba naše lenost v úsudku. Díky televizi a pasivní zábavě, už prakticky není zájem o vlastní myšlenkovou aktivitu. Lidé příliš často slepě přejímají úsudky z novin, rádia a televize, protože je to pohodlné. Člověk ale potřebuje, aby jeho duše byla v pohybu.

Vidíte tedy současnost pesimisticky?

Svět se mění. Když jsem byl ještě student, tak věřit v opětovné životy znamenalo být puncován za bláznivého. Dnes nejméně třetina civilizovaného lidstva počítá s reinkarnací. Nebo přírodní léčitelé byli ještě za první republiky považováni za něco výjimečného. Vědělo se o několika. Dneska je za každým rohem nějaký léčitel, který pracuje s jinými silami než s těmi fyzickými. U nás ne tolik, ale v západních zemích je poměrně hojně rozšířená reinkarnační terapie. V ní je člověk uveden do stavu, ve kterém si uvědomí něco z minulých životů a tím vyřeší svůj problém.

Jak se měnil váš pohled na stáří v průběhu života?

Od mládí jsem měl dojem, že ten mladý, napůl dítě, jsem jenom já, a všichni ostatní jsou dospělí, zralí lidé. A budu žít tak nejvýš do pětaticeti let. Ještě ve čtyřiceti jsem měl pocit, že jen ti okolo jsou dospělí. Pak jsem si představoval, že v padesáti mi přijde moudrost, na to jsem se strašně těšil. Přišla padesátka, a nic. Navíc v mládí si člověk nepředstavuje tělesné potíže a bolesti stáří, kterých je požehnaně. Dá se na ně ale zvyknout. Řčení, že

si člověk zvykne i na šibenici, není od věci. Je také mnohem vyrovnanější, protože už nemá ambice, čeho by chtěl v příštích dvaceti letech dosáhnout, a nepožaduje od lidí, aby jeho ambicím sloužili. Bere je takové, jací jsou. Už se nerozčiluje a děvčata se mu již tolik nelíbí. Hospodárněji pracuje se životními silami. Sečteno podtrženo, není zlé být starý.

Dospěl jste k nějakému životnímu krédu?

V mládí jsem byl velký propagátor a přesvědčovač druhých lidí. Až později jsem si uvědomil, že nejde o to, aby všichni lidé byli antroposofové. Pán Bůh má na starosti celé lidstvo, budhisty, ateisty, katolíky, evangelíky a není to tak, že pro něj je důležitá jenom antroposofie a lidé, kteří jí pěstují. Mnoho lidí se na své individuální cestě dostali nesmírně daleko a za svůj život na sobě zapracovali úžasným způsobem. Ve stáří se stávám tolerantním, osud vede různé lidi různým způsobem a člověk nemá co kritizovat druhé. Musí začít u sebe. Při bilanci mého života se mi do popředí dostává myšlenka: tam nahoře nebudu posuzován podle toho, co jsem dokázal, ale podle poměru toho, co mi bylo dáno do života, a jak jsem těchto darů využil.